

ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА

УДК 37.091.4

Вікторія БАРАБАШ,
к.пед.н., доцент кафедри історії,
археології, інформаційної та архівної справи,
*Центральноукраїнський національний
технічний університет*

БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДМИТРА БАГАЛІЯ (НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА)

Забезпечення всебічного розвитку особистості як найважливішої цінності суспільства в нинішніх умовах реформування вітчизняної системи освіти набуває першорядного значення. У процесі формування національного світогляду студентської молоді актуальним є звернення до глибинних національно-виховних традицій та прогресивного науково-педагогічного досвіду видатних українських учених.

У даному контексті на особливу увагу заслуговує постать визначного історика України – Дмитра Багалія. Академік, громадський діяч, педагог, Дмитро Іванович належить до числа фундаторів вітчизняної бібліотечної, музейної та архівної справи.

Відомий дослідник історії Слобідської України у своїх численних наукових працях започаткував систематичне та комплексне наукове вивчення історії регіону в контексті розвитку української духовності. Взагалі питанням історії України присвячено більше чотирьохсот праць, що характеризує вченого як одного з найбільших істориків країни, творця і керівника визнаної школи дослідників.

Широкий спектр діяльності вченого-педагога реалізувався на принципах гуманізму, демократизму, народності, культуровідповідності. Виховними пріоритетами Багалія-педагога були виховання любові до Батьківщини та гордості за духовні надбання українського народу. Як педагог Дмитро Багалій чітко усвідомлював, що повноцінний розвиток особистості має відбуватися на засадах єдності національного й загальнолюдського. У 1908 році, перебуваючи у складі університетської комісії з питань викладання в школах українською мовою, Дмитро Іванович відстоював використання рідної мови як в освітніх закладах, так і в науковій діяльності. За свідченням сучасників, характерними рисами наукового стилю самого вченого були, окрім документалізму й використання першоджерел, доступність і зрозумілість, що сприяло популяризації української науки в тогочасному суспільстві. Неоціненний внесок у розбудову української науки Д. Багалій зробив як засновник кількох науково-дослідних установ.

Дмитро Багалій реалізував просвітницькі ідеї, працюючи в Харківській

громадській бібліотеці (ХГБ). Розвиваючи різні напрямки діяльності книгозбірні, учений прагнув не тільки удосконалити роботу установи, а й передати отриманий досвід фахівцям бібліотечної справи, про що свідчать статті й виступи вченого: «О просветительном значении Харьковской общественной библиотеки» (1896), «Речь при открытии филиального отделения Харьковской общественной библиотеки» (1901), «Доклад об учреждении отдела рукописей и автографов» (1903), «Записка Д. И. Багалей о задачах Харьковской общественной библиотеки» (1904), «О способах приобретения книг» (1904), «Харківська громадська бібліотека, як тип наукової і загально-просвітницької обласної бібліотеки» (1919). За 12 років головування Д. Багалія (1893–1906) Правлінням бібліотеки було побудовано нові корпуси; збільшено бібліотечний фонд, до якого увійшли й книги українською мовою; видано нові каталоги; відкрито філіали, в тому числі й для малозабезпечених читачів. Сам Дмитро Іванович подарував книгозбірні 88 книг. З метою отримання матеріальної допомоги для бібліотеки він як голова Правління організовував лекції, зустрічі, писав клопотання, звернення до Міністерства фінансів, Харківської міської думи, в результаті чого бібліотека отримала нове приміщення з прекрасними залами та обладнаним книгосховищем. Дбаючи про розвиток науки й культури, Д. Багалій ініціював створення відділу рукописів і автографів; налагодив контакти з власниками приватних колекцій; взяв активну участь у розробці системи обліку; виконуючи обов'язки наукового консультанта відділу, зробив вагомий внесок у наукове розкриття колекцій.

Відродження та розвиток культури й науки України – такими були головні завдання Д. Багалія під час перебування на посаді віце-президента новоствореної Української Академії наук, ректора університету, міського голови, і це ще не повний перелік сфер діяльності вченого. Його по праву вважають фундатором бібліотечної справи на Харківщині, бо саме Д. Багалій розпочав дослідження історії бібліотек Харкова (з XVII ст.) та становлення бібліотечної мережі міста. Цим питанням присвячено й окремі розділи монографії автора про історію Харкова за 250 років його існування, зокрема, у монографії йдеться про церковні та монастирські бібліотеки XVII-XVIII ст., про першу міську публічну бібліотеку (30-ті роки XIX ст.), народні бібліотеки Харківського товариства тощо. Дмитро Багалій одночасно вів громадську та наукову роботу в Харкові та Києві. Вчений опікувався діяльністю бібліотеки Харківського університету, особливо за часів ректорства, входив до комітету зі створення Національної бібліотеки України, згодом був його головою (1918 – 1919 рр.).

У 1919 року Д. Багалій як академік Української академії наук входив до складу комісії по створенню всенародної бібліотеки України при даній установі. У науковому арсеналі вченого-педагога численні бібліографічні праці з краєзнавства та біографістики. Огляди, списки, рецензії висвітлювали творчість видатних діячів науки та культури України: О. Потебні, М. Сумцова, Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка та інших.

Чимало зусиль доклав учений до розвитку архівної справи, так, протягом

1923 – 1924 років він був фактичним керівником Центрального архівного управління УРСР.

Упродовж 1926–1932 років Д. Багалій займав посаду директора Науково-дослідного інституту вивчення життя і творчості імені Тараса Шевченка.

Таким чином, незважаючи на різні політичні реалії та зміну політичних режимів, вчений залишався вірним своїм ідеям, серед яких вагоме місце займала бібліотечна та архівна справа.

У якій би сфері не працював видатний учений-педагог, він послідовно й неухильно формував розуміння українського питання не тільки у студентів, а й у викладачів, учених, політиків. Продовжуючи демократичні традиції своїх вчителів – В. Антоновича, В. Іконнікова, О. Потебні – Дмитро Багалій сприяв духовному відродженню українців.

Джерела та література

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, «Либідь», 2006. 421 с.
2. Багалій Д.І. Автобіографія : 50 літ на стороні української культури. Х. : «Прапор», 2002. 192 с.
3. Богдашина О.М. Д.І. Багалій та вища школа на Україні // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Сер. Історія та географія. Х., 2003. Вип. 13. С. 148–152.
4. Галів М. Суспільно-політичні ідеї в історико-педагогічному наративі Дмитра Багалія. Молодь і ринок. 2016. № 5. С. 113–118.
5. Коцур А.П. Дмитро Багалій – видатний діяч українського національного відродження / А.П. Коцур, Б.Ф. Білецький // Слов'янський вісник. 1998. Вип. 1. – С. 117–121.
6. Бібліотечна енциклопедія Харківщини. URL: <https://libenc.korolenko.kharkov.com/istoriia-bibliotechnoi-spravy-kharkivskoho-rehionu/bahalii-dmytro-ivanovych>.